

רוסיה

סקירה כלכלית

יוני 2022

רקע ונתונים כלליים¹

שטח: 17,098,242 קמ"ר (1 מתוך 257)

ישראל 22,072 קמ"ר (152 מתוך 257)

אוכלוסייה: 143 מיליון תושבים

עיר בירה: מוסקבה

משטר: פדרלי נשיאותי למחצה

נשיא מכהן: ולדימיר פוטין

ראש ממשלה: מיכאיל מישוסטין

שפה רשמית: רוסית

מטבע: * (US\$ = 73.7 ₪ (RUB 1

*הרובל מאוד תנודתי. הנ"ל השער הממוצע לשנת 2021.

גאוגרפיה: רוסיה הינה המדינה הגדולה בעולם בהפרש ניכר. המדינה מתפרשת על פני 11 אזורי זמן וגובלת ב-15 מדינות כשגבולותיה הכי ארוכים הם עם קזחסטן, סין, מונגוליה, אוקראינה, בלרוס ופינלנד.

המדינה מורכבת מיותר משמונים מחוזות ומכילה קרוב ל-200 מיעוטים אתניים. למרות גודלה הרב, מרבית האוכלוסייה חיה במערב המדינה, בחלקה האירופאי.

מדינה עצומה שמרכיב מרכזי בכלכלתה הוא ייצוא סחורות ומשאבי טבע חייבת להיות מרושתת בדרכי תובלה. הדבר נכון מאוד לרוסיה וניתן לתמצת ל-3 נתיבים מרכזיים: המסילה הטרנס-סיבירית (הארוכה בעולם) שמובילה קרוב ל-50% מהסחורות שעוברות ברוסיה בין אירופה ואסיה. דרך הים הצפוני – נתיב שהתאפשר ומתפתח בשנים האחרונות המקצר את זמן הנסיעה בים לאסיה בחצי. הנתיב מצפון לדרום שמגיע בסופו של דבר גם להודו (דרך הים הכספי). בנוסף, רוסיה בונה נתיבים במזרח הרחוק ומחדשת את נמליה במטרה לאפשר חיבור הדוק אפילו יותר לסין כחלק מהסחר העצום שצומח בין המדינות ומהתוכנית הסינית לייצר חגורת מסחר, בה רוסיה מהווה נדבך עיקרי.

¹ CIA The World Factbook, The World Bank

אינדיקטורים כלכליים מרכזיים לשנת 2021²

ישראל	רוסיה	אינדיקטור
482	1,776	תמ"ג נומינלי GDP, current prices Billions of U.S. dollars
45,750	30,850	תמ"ג לנפש במונחי PPP Purchasing power parity; international dollars per capita
8.2% – 2021 -2.2% - 2020 3.8% – 2019	4.7% – 2021 -2.7% - 2020 2.2% – 2019	שיעור הצמיחה הכלכלית real GDP growth
1.5%	6.7%	שיעור האינפלציה Inflation rate, average consumer prices
35	28	קלות עשיית עסקים דירוג בין 1-190 כאשר ציון נמוך מבטא תוצאה טובה
76.7	66.7	מדד התחרותיות ציון מ- 0-100 100 מבטא את הציון הטוב ביותר
-AA	BBB-	דירוג אשראי S&P

IMF, The World Bank, World Economic Forum²

רקע כללי / כלכלי

לאחר התפרקות ברה"מ ותחת הנהגתו של ילצין, התאפיינו שנות התשעים ברוסיה בחוסר יציבות ולא הביאו את השגשוג המיוחל כשהרבה מעושרה ומשאביה של המדינה עברו לידיים פרטיות. בשנת 1998 הכה במדינה משבר פיננסי, כשהרוכל איבד שני שלישים מערכו. כעבור שנה מונה ולדימיר ולדימירוביץ' פוטין לראש ממשלה וכעבור שנתיים הפך לנשיא. מאז עלייתו של פוטין לשלטון בשנת 2000, היציבות השלטונית והמצב הכלכלי של המדינה היו במגמת שיפור (כמעט כל מדד כלכלי מצביע על כך). בבחירות ב-2018 זכה פוטין ב-77% מהקולות כשלמועמד הבא היו פחות מ-12%.

עם זאת, גם בשנים אלו ידעה רוסיה מספר משברים שעיקבו את צמיחתה ולא אפשרו לה לפתח כלכלה מתקדמת ולהקטין בצורה משמעותית את התלות במשאבי טבע בכלל ואנרגיה בפרט.

שנת 2021 הייתה בסימן יציאה מהקורונה עם עליה של 4.7% בתמ"ג כשהכלכלה הרוסית התאוששה מהירידה ב-2020. כמובן שנותרו בעיות כגון אבטלה אך בגדול, הכלכלה הרוסית בסוף 2021 הייתה במצב כלכלי טוב מזה של תחילת 2020.

זה נבע גם מההתאוששות במחירי האנרגיה שהיו בתחילת 2020 בשפל (לכך תרם גם המאבק שניהלה רוסיה מול חלק ממדינות OPEC+ על מחיר הנפט) וגם בזכות הדגש שהרוסים שמו על הניסיון לייצב את המטבע והכלכלה תוך שימוש ברווחי הנפט והגז, מה שהביא ב-2020 לפגיעה מתונה (2.7%) ביחס למרבית מדינות העולם. השימוש ברווחים אלו לייצוב המטבע הוא אחד הלקחים שנלמדו ממשברי עבר, - המשבר של 2008 שהיכה בכל העולם אך ברוסיה באופן קשה במיוחד והמשבר של 2014-2015.

ממשבר זה רוסיה עוד לא לחלוטין החלימה, והוא פרץ בגלל שני גורמים עיקריים: ראשית, ירידה חדה במחירי הנפט (מ-100\$ לחבית ב-2014 עד ל-35\$ ב-2015), שנית, הסנקציות שהטילו מדינות המערב על רוסיה בעקבות סיפוח חצי האי קרים והתערבותה הצבאית באוקראינה באותה שנה.

רוסיה בתורה הטילה סנקציות נגד, כולל על יבוא מזון מהמדינות המשתתפות בסנקציות. משבר זה חידד והאיץ בשנים האחרונות את המגמה הממשלתית לתמוך בייצור המקומי. זה בא לידי ביטוי בהשקעה מאסיבית ותוכניות נשיאותיות לפיתוח תחומי מפתח בכלכלה הרוסית ובחוקי "תחליפי יבוא" שנותנים העדפה ליצרנים מקומיים במכרזים לציוד רפואי, IT ועוד.

מאפייני הכלכלה המקומית³

נתוני סחר

שנה	סכום יצוא לעולם במיליארדי דולרים	סכום יבוא מהעולם במיליארדי דולרים	מאזן מסחרי
2021	494	304	190
2020	333	240	93
2019	420	254	166

*בשנים 2011 עד 2014 (כולל) ייצאה רוסיה בממוצע 515 מיליארד \$ וייבאה 326, כלומר ניתן לראות שלמרות קפיצה משמעותית בסחר הרוסי הבינ"ל ב-2021, הוא עדיין לא הגיע לרמתו טרם משבר קרים ב-2014.

שותפות הסחר הגדולות לשנת 2021⁴

יצוא

מאזן מסחרי במיליארדי דולרים	אחוז מסך היצוא של המדינה	יצוא במיליארדי דולרים	מדינה
5.7-	14.6	49	סין
21	7.4	25	הולנד
20	6.9	23	הממלכה המאוחדת UK
4.7-	5.5	19	גרמניה
3.4	4.7	16	בלרוס
2.3-	3.3	11	ארה"ב (מקום 9)

מוצרי היצוא העיקריים הם:

רובו ככולו של היצוא הרוסי מבוסס על משאבי טבע. כ-50% אנרגיה - נפט גולמי, נפט מזוקק וגז ובנוסף מחצבים, יהלומים, מתכות, כימיקלים ופחם. כמו כן, יש יצוא חקלאי, חיטה, תירס, שמנים, מוצרי מזון ועץ. מלבד משאבי ומוצרים מן הטבע, לרוסיה יצוא תעשייתי וצבאי.

³ The World Bank
⁴ UN Comtrade, נתוני 2020

יבוא

מאזן מסחרי במיליארדי דולרים	אחוז מסך היבוא של המדינה	יבוא במיליארדי דולרים	
5.7-	24	55	סין
4.8-	10	23	גרמניה
2.3-	5.7	13	ארה"ב
3.4	5.4	31	בלרוס
0.1-	4.4	10	איטליה

מוצרי היבוא העיקריים הם:

היבוא הרוסי מגוון הרבה יותר מאשר היצוא וכולל תרופות וציוד רפואי, מכונות (ציוד תעשייתי, אלקטרוני ועוד) ומכונות, מוצרי צריכה ומזון.

סקטורים מרכזיים בכלכלה

אנרגיה – רוסיה הינה מפיקת הגז הגדולה בעולם ובשנים האחרונות תפסה את ההובלה גם בתפוקת הנפט.

עם זאת, ייצור ותעשיית האנרגיה ברוסיה אינם מוגבלים לנפט וגז ויש שימוש נרחב גם בפחם (רוסיה משופעת במכרות), בתחנות הידרו-אלקטריות ובאנרגיה גרעינית. חברות האנרגיה, מפאת גודלן וצרכיהן, עוסקות בשפע של נושאים. כך לדוגמה, בבעלות גזפרום אחד הבנקים המובילים במדינה, קרן פנסיה, רשת טלוויזיה, חברת חקלאות ועוד. לסקטור חשיבות אסטרטגית לכלכלת המדינה, לממשל ולמדיניות החוץ, והיחס ותשומת הלב שהוא מקבל מהממשל הינם בהתאם.

חקלאות – מעצם גודלה של המדינה, ישנם הבדלים גדולים במזג האוויר והקרקעות באזורים השונים ובהתאם גם בגידולים ובענפים החקלאיים. בין הענפים המרכזיים: גידול ומכירת עץ, תפוחי אדמה, חיטה ועוד. בנוסף יש גידול נרחב של בעלי חיים. בעשורים האחרונים מתרחש תהליך של קונסולידציה בחקלאות מאחר והענף ברובו מיושן, לוקה ביעילות נמוכה ולכן יש יתרון לגודל ולאפשרות לגייס משאבים ולהכניס שיטות וטכנולוגיות חדשות. עובדה זו, בשילוב עם איסור יבוא המזון ממדינות המערב המשתתפות בסנקציות דחפו את הממשל לשורה של צעדים בניסיון לקדם את הענף, להכניס טכנולוגיות חדשות ולסייע במימון.

תעשייה – זה אמנם שם מאוד כוללני לסקטור כלכלי אך לא ניתן להתעלם ממפעלי הענק ברחבי רוסיה, חלקם ירושה מברית המועצות וחלקם חדשים ואף זרים (הרבה מאוד מפעלים של חברות רכב זרות, מפעלים פרמצבטיים, כימיים ועוד). גם התעשייה החקלאית ברוסיה סובלת מיעילות נמוכה וגם פה בשנים האחרונות יש ניסיונות לעשות התייעלות ולהכניס יותר טכנולוגיות ייצור מתקדמות.

הייטק וטכנולוגיה – הרמה האקדמית המצוינת ובפרט במקצועות ההנדסה, המתמטיקה והפיסיקה, כמו גם ניסיון של הממשל, בין אם הפדרלי ובין אם המקומי, לקדם את הנושא, הולידה חברות רבות בתחום. עם זאת לחברות הרוסיות קשה לפרוץ לשוק הבינ"ל ואמנם קמו חברות ענק כגון יאנדקס ("גוגל הרוסית"), mail.ru ("פייסבוק הרוסית") וקספרסקי (חברת האנטי-וירוס), אך רוב החברות עדיין קטנות ואינן משחקות תפקיד משמעותי בשוק העולמי.

הסכמים בילטרליים משמעותיים של רוסיה עם יתר מדינות העולם

גוש סחר: איחוד המכסים האירו-אסייתי (רוסיה, בלרוס, ארמניה, קזחסטן, קירגיזסטן)
ארגונים בינ"ל:

- OECD: לא

- WTO: כן (אוגוסט 2012)

מדינות שאיתן לרוסיה יש הסכם סחר:

לאיחוד האירו-אסייתי (ורוסיה במסגרתו) הסכמי אזור סחר חופשי במתכונות שונות עם: ווייטנאם, סינגפור, סרביה ואירן (הסכם זמני שאמור להפוך לקבוע בסוף 2022). עם סין נחתם הסכם שת"פ מסחרי משמעותי (לא אס"ח). כמו כן, מתנהל מו"מ עם מדינות נוספות.

יוזמות מרכזיות של ממשלת רוסיה בשנתיים האחרונות:

רוסיה שואפת להפוך לאחת הכלכלות הגדולות בעולם, אך לממשל ברור שבקצב צמיחת התמ"ג הנוכחי זה לא ייתכן וחייבים להעלות את קצב הצמיחה והפרייון. לצורך כך, שם הממשל דגש על התייעלות תעשיות באמצעות דיגיטליזציה, בפרט בחקלאות, רפואה, חינוך, תעשייה, בנייה, תחבורה, שירותים פיננסיים, אנרגיה וערים חכמות. מדובר ברפורמה שמתוכננת ל-5 שנים וכרוכה בהשקעת הון רב- פדראלי, מחוזי ופרטי. מעבר להתייעלות של מה שקיים, רוסיה שואפת גם להפוך למעצמת הייטק, מה שבא לידי ביטוי במספר תוכניות- החל מהקטנת מיסים לחברות הייטק ועד קידום לימודים ומחקר ספציפיים, למשל בינה ממוחשבת. השאיפה המרכזית של רוסיה היא להקטין את התלות בסחורות ומשאבי הטבע שהיא מייצאת. בשנים האחרונות רוסיה הוציאה מספר לא מבוטל של הוראות הנוגעות ב"תחליפי יבוא" שבגדול מקשות על חברות זרות בהתמודדותן על מרכזים ממשלתיים במספר תחומים (מחשוב ורפואה – הבולטים שבהם).

יחסי סחר ישראל - רוסיה

באופן טבעי, טיב היחסים בין המדינות מגדיר גם את טיב יחסי המסחר ביניהן. עד שנת 2022 היחסים בין רוסיה לישראל נמצאו ברמה גבוהה ועל כך מעידים, בין היתר, תכיפות המפגשים (טרומ הקורונה) בדרגים הגבוהים ביותר, תדירות התכנסות הועדה הכלכלית המעורבת, הקשרים, ההסכמים והדיונים המתנהלים בין המדינות. כל אלו הביאו לגידול של מאות אחוזים בסחר בין המדינות מאז תחילת שנות ה-2000 ועד 2014 וטיפוס מתון מאז המשבר הכלכלי של אותה שנה ברוסיה.

רוסיה מנסה בשנים האחרונות לבנות כלכלה מתקדמת ויעילה יותר ורואה בישראל שותפה פוטנציאלית בתהליך. התפיסה של ישראל כמקור לחדשנות, משפרת את מעמדה בעיני השלטון והעם הרוסי ומביאים לחיזוק היחסים בין המדינות בכלל ובפן הכלכלי בפרט.

סחר בסחורות ושירותים עסקיים בין המדינות במיליוני דולרים:

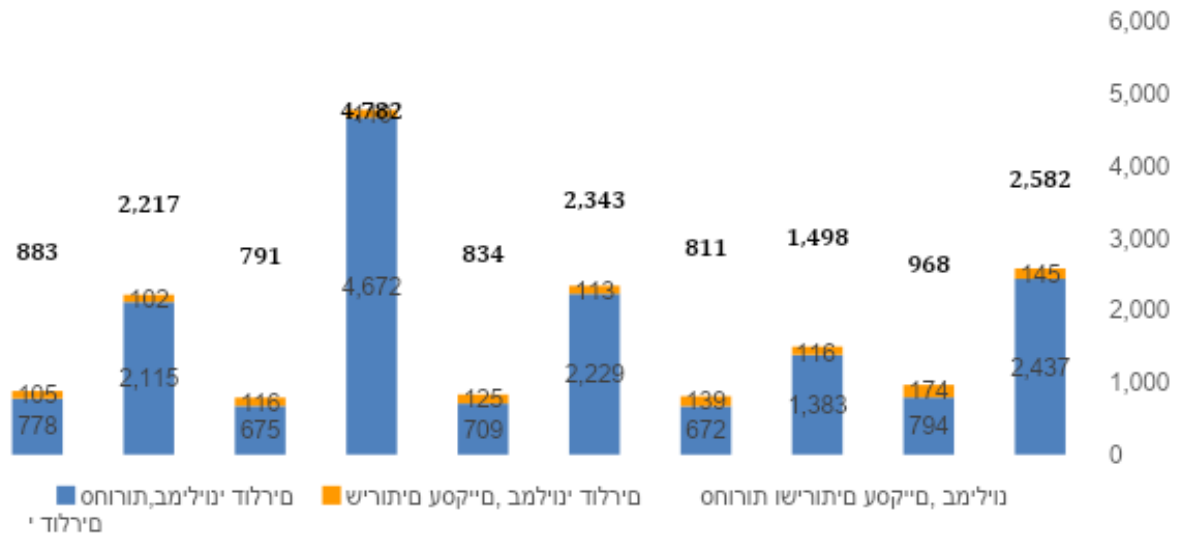
2017		2018		2019		2020		2021		שנה
יצוא	יבוא	יצוא	יבוא	יצוא	יבוא	יצוא	יבוא	יצוא	יבוא	
\$ 778	2,115 \$	675 \$	4,672 \$	\$709	\$2,229	\$672	1,383 \$	\$ 794	2,437 \$	סחורות
\$105	\$ 102	\$116	\$ 110	\$125	\$113	\$ 139	\$116	\$ 174	\$ 145	שירותים עסקיים
\$883	\$2,217	\$791	4,782 \$	\$834	\$2,343	\$811	1,498 \$	\$968	\$2,582	סחורות ושירותים עסקיים
0.87 %	2.64%	0.74 %	5.15%	0.76 %	2.51 %	0.77%	1.73 %	0.80 %	2.30 %	אחוז מסך יצוא/יבוא

• נתוני שירותים עבור 2021 מבוססי הערכה.

• הנתונים במיליוני דולרים.

קסע מיתורישו תורוחסב רחסה קס סירלוד ינוילימב, סיי

רובו ככולו של היבוא הישראלי מרוסיה מורכב ממשאבי טבע (ובמידה פחותה חיטה, כימיקלים וסחורות אחרות) ובהתאם לכך נתון להשפעות של מגמות גלובאליות על הביקושים והמחירים.

באשר ליצוא, ישנה תנודיות בערכים אך בגדול ניתן לציין מגמה של עליה מתונה מאז 2016. ב-2021 זינק היצוא הישראלי בקרוב ל-20% ועדיין הוא נמוך מרמתו בשנת 2014, לפני משבר קרים.

סקטורים עיקריים:

2021 היסורל אובי ליהמת

יאופר, יטפוא רושכמ ילמשח ונכימו תונוכמ ירצומו סילקימיכ
0%, הרובחת ירצומ 0%, רחאו 0%, ינכמו 2%, קיטסלפו ימוג 4%, תוימיכ ת

הסכמי סחר הדדיים בין ישראל ורוסיה:

האם ההסכם בתוקף?	שנת חתימה על ההסכם	
כן	2010	תוכנית מו"פ משותפת רשות החדשנות ורוסנאנו
כן	2000	מניעת כפל מס
כן	1998	הסכם לשיתוף פעולה בין רשויות המכס (ומספר פרוטוקולים כשהאחרון מ-2016)

בנוסף, ישנם הסכמים רלוונטים רבים בין משרדי הממשלה ובפרט התחומי החקלאות, התקשורת, הבנייה, פטור מויזות ועוד.

תובנות נספח

למרות דירוגה של רוסיה במקום טוב במדד קלות עשיית עסקים, השוק הרוסי איננו פשוט ודורש הבנה או לפחות שותף מקומי טוב. הדבר נכון במיוחד כשבאים למכור למגזר הציבורי ובפרט נכון לחברות בתחומי הרפואה, מחשוב, תקשורת, אבטחת מידע ואנרגיה. מלבד הכרות עם הוראות ספציפיות, רצוי להבין את האקוסיסטם המדיני-עסקי והמשפטי (סנקציות ועוד). בנוסף צריך לזכור שב-25 השנים האחרונות מידי מספר שנים חוותה המדינה משבר כלכלי כשמהאחרון שבהם היא עדיין לא החלימה.

חרף האתגרים, לשוק הרוסי פוטנציאל גדול עבור היצואנים הישראליים. מעבר לריבוי דוברי השפה בישראל והיחס החיובי של הממשל לעשיית עסקים עם ישראל, רוסיה משקיעה בשנים האחרונות בהפחתת התלות במדינות אחרות ולשם כך צריכה לייעל ולפתח את מרבית ענפי התעשייה, מה שמהווה הזדמנות לחברות הישראליות.

בימים כתיקונם הייתי מרחיב לגבי הפוטנציאל וההזדמנויות אך למרות שסקירה זו סוקרת ומנתחת את נתוני 2021, היא נכתבת לקראת אמצע 2022. רוסיה נמצאת במקום אחר לגמרי מבחינה כלכלית ופוליטית מהמקום בו היא הייתה לפני חודשים בודדים. אנחנו נמצאים בעיצומו של אירוע שעדיין מוקדם להעריך את מלוא תוצאותיו אך ברור לחלוטין שהכלכלה הרוסית השתנתה ובוודאי שגם הסחר והיחסים עם ישראל ועם יתר מדינות העולם. בתקופה זו, בבואכם לעשות עסקים עם רוסיה, חשוב להיוועץ באנשי מקצוע רלוונטיים ו/או בי ובאנשי משרד הכלכלה.